

ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ДОБУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Н. П. Дічек, докт. пед. наук, проф.

Регістраційний номер: 0119U001260

Роки виконання: 2019 – 2021 рр.

Назва пріоритетного напрямку: Філософія освіти. Методологія, теорія, історія освіти і педагогіки.

Науковий керівник: Н. П. Дічек, докт. пед. наук, професор, завідувач відділу історії та філософії освіти

Найістотніші наукові результати, досягнуті в ході проведення дослідження:

Визначено й обґрунтовано тенденції в освітній політиці (щодо середньої школи) суверенної Української держави у перше десятиріччя її існування. До позитивних тенденцій віднесено спрямування на державному й громадському рівні розбудови освітньої галузі на засадах національних пріоритетів; зміни змісту й організації діяльності середньої школи у напрямі її гуманізації й демократизації, що виявлялися в узаasadненні особистісно орієнтованої парадигми в освіті, у запровадженні психолого-педагогічної служби школи, в організації різнотипних, у тому числі й приватних, закладів середньої освіти, у концептуалізації навчання окремих шкільних предметів (українська мова, хімія, біологія), у дієвій підтримці обдарованих дітей й розширенні можливостей освіти для дітей з особливостями психофізичного розвитку. До негативних тенденцій віднесено постійне (упродовж зазначеного часу) хронічне недофінансування освітньої галузі, тривалі невивплати заробітної плати освітянам й погіршення матеріально-технічного забезпечення шкіл; скорочення мережі сільських малокомплектних шкіл, закриття позашкільних освітньо-виховних установ і професійно-технічних училищ. Суперечливою за соціальною роллю визначено й запровадження (на законодавчому рівні) відкриття приватних освітніх установ. З'ясовано роль очільників Міністерства освіти України у формуванні шкільної освітньої політики у 1990-ті роки як провідників державної політики.

Доведено, що методологія дослідження освітньої галузі України у добу незалежності має базуватися на здобутках практичної філософії освіти, яка зосереджує дослідницький інтерес на взаємозв'язку ціннісних і функціональних завдань освіти у їх історичній специфіці і конкретиці соціальних контекстів. Конкретизовано основні цінніс-

но-функціональні механізми легітимації та делегітимації соціальних норм у сфері освіти, зокрема легітимації поступового переходу на державну мову навчання в усіх школах України як реалізації частини загального проекту Нової української школи.

На основі аналізу державних документів про початкову освіту першого десятиліття суверенності *обгрунтовано*, що Законом України “Про освіту” (1991) затверджувалася доцільність створення початкових шкіл (школи першого ступеня) у сільській місцевості незалежно від наявної кількості учнів, а їх відкриття здійснюється за рішенням місцевих Рад народних депутатів. При цьому наголошувалося на необхідності відновлення культуротворчої функції школи. Однак фінансово-економічна криза перших років незалежності сприяла посиленню тенденції до закриття сільських шкіл.

Схарактеризовано державні документи, спрямовані на реалізацію основних положень Концепції НУШ. *Акцентовано* увагу на окремих положеннях Концепції НУШ, що вимагають посиленої уваги не лише з боку вчителів, батьків і громадськості в цілому, а й наукової спільноти, яка в змозі забезпечити науково-навчально методичний супровід для перепідготовки вчителів. *Доведено*, що діяльність НУШ має будуватися як інноваційна педагогічна діяльність, окреслено основні аспекти такої діяльності.

Встановлено основні тенденції в сучасному молодіжному середовищі та, враховуючи їх специфіку, запропоновано основні крижні в роботі з сучасною молоддю. Зокрема виявлено характерні риси “Z” - покоління та окреслено особливості роботи з ним в контексті реалізації концепції Нової української школи. На основі філософського аналізу сучасних глобалізаційних процесів *встановлено* тенденції культурного самовизначення і релігійної самобутності особи. Доведено, що глобалізація як “стиснення (ущільнення) світу” і перетворення планети у “єдине ціле”, не може витіснити культурне та релігійне розмаїття. На цій основі *запропонована* нова модель полікультурної освіти, центром якої є життєдайна парадигма особистості, що виступає перепорою як для “культурного націоналізму”, що абсолютизує відмінності, так і для “культурного імперіалізму”, що їх не помічає.

Встановлено, що українські науковці розглядали перехід до профільного навчання як форму радикальної диференціації навчання з різних позицій: з психолого-педагогічних – створення оптимальних умов для виявлення задатків, здібностей, розвитку інтересів кожного учня; із соціальних – найбільш повне розкриття можливостей кожної особистості як члена суспільства; з методичних – створення нової дидактичної системи мотивації та організації індивідуалізованого навчання.

Встановлено, що основними принципами реформування змісту початкової освіти в 90-х ХХ ст. стали гуманізація, диференціація та інтеграція. Їх реалізація мала на меті формування творчої особистості як умови і результату повноцінного процесу навчання. Розроблення нового змісту освіти для початкової школи й розроблення Державного стандарту початкової освіти стало одним із пріоритетних завдань для її реформування у досліджуваний період і принципово значущою новацією в українській освіті. Державний стандарт освіти мав, по-перше, зберегти (забезпечити) єдність освітнього простору України та відповідність загальноєвропейському освітньому простору, а по-друге, мав би забезпечити контроль за якістю освіти, тобто зробити зміст освіти посильним для молодших школярів, унормувати навчальне навантаження учнів і вчителів.

На підставі аналізу законодавчих і нормативних джерел *обґрунтовано* твердження, що у 2000-х роках мережу закладів вищої військової освіти (ВВО) в суверенній Україні було оптимізовано й удосконалено згідно з потребами державної безпеки країни та відповідно до обраного державою вектору на євроатлантичну інтеграцію. З'ясовано і доведено, що внаслідок цього в системі ВВО було створено потужні види (за видами збройних сил) навчально-наукові центри, до складу яких увійшли навчальні підрозділи (факультети, кафедри академії, університети), а отже уможливилось зосередити на єдиних навчальних базах підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації військових фахівців усіх рівнів військового управління, забезпечити інтеграцію військової освіти та науки, зменшити бюджетні видатки на їх утримання.

Обґрунтовано методологічні засади прогнозування як багатокомпонентної діяльності, спрямованої на вироблення науково обґрунтованої системи прогнозів, що витлумачена як упорядкована, цілісна сукупність компонентів діяльності, функціонування яких забезпечує розроблення обґрунтованих прогнозів щодо формування змісту сучасної загальної середньої освіти.

ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У ГАЛУЗІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (1990-ТІ РОКИ)

Н. П. Дічек, докт. пед. наук, проф.

Доведено, що з початку 1990-х років, завдяки посиленню національно-громадської активності українців (діяльність Руху, письменницької, наукової й журналістської спільнот, окремих патріотів) освітня політика ще Української РСР почала транс-